

DR. SILVO DEVETAK

V nasprotju s številnimi pravniki svojega dela ni nikoli razumel kot pustega prežvekanja dokumentov, ampak je strokovno znanje vedno uporabljal tudi v praksi. Po diplomi na pravni fakulteti v Ljubljani je leta 1938 v Gorici rojeni Primorec na isti fakulteti še magistriral iz mednarodnih odnosov. Večino 60. in 70. let prejšnjega stoletja je preživel v republiških in državnih organih takratne Jugoslavije, ki so se ukvarjali z mednarodnimi odnosi. Bil je edini strokovni svetovalec in pogajalec – v letih od 1970 do 1975 –, ki je od začetka do konca sodeloval na jugoslovansko-italijanskih pogajanjih o dokončni meji med državama. Ta so se končala s tako imenovanimi osimskimi sporazumi. V 80. letih je vodil inštitut za narodnostna vprašanja v Ljubljani, leta 1989 pa je iz mednarodnega prava doktoriral na sarajevski univerzi. V 90. letih se je njegovo delovanje preselilo v Maribor, kjer je postal predavatelj na katedri za mednarodno pravo in mednarodne odnose pravne fakultete. Danes je predstojnik te katedre in direktor inštituta za etnične in regionalne študije (ISCOMET). V njegovi bibliografiji je približno 650 enot, objavljenih v enajstih jezikih in v 19 državah. Po letu 1989 je pripravil več kot 100 predavanj in razprav na univerzah, znanstvenih srečanjih ter v okviru mednarodnih organizacij in inštitucij v 32 državah na vseh koncih sveta. Leta 1997 je dobil častni naziv ambasadorja znanosti Republike Slovenije.

DELO mag. 13. julija 2009

»Kdorkoli je svetoval vladi, ji je svetoval zelo slabo.«

Medtem ko hrvaški mednarodnopravni strokovnjaki dejavno sodelujejo z oblastjo v žgočem slovensko-hrvaškem mejnem sporu, med njihovimi slovenskimi kolegi takšne aktivnosti ni opaziti. Ne zato, ker ne bi hoteli pomagati, ampak ker oblast pomoči očitno ne potrebuje. Pa bi ji imeli kaj povedati. Vsaj dr. Silvo Devetak bi politikom na oblasti lahko povedal marsikaj, saj se je takrat, ko so bili še smrkavi pod nosom, sam pogajal o osimskih sporazumih, s katerimi sta pokojna Jugoslavija in Italija dokončno začrtali mejo.

GORAZD UTKENKAR
FOTOGRAFIJE: UROŠ HOČEVAR

Se vam zdi verjetna teza, da je hrvaški premier Ivo Sanader odstopil zaradi sfiženih pogajanj o vključevanju države k Evropski uniji, torej zaradi slovenske blokade?

Ne, to absolutno ni bil vzrok za takšen korak. Blokirana pogajanja so samo eden od majhnih elementov. Kot smo lahko videli, je Sanader odstop še enkrat uporabil za manifestacijo svojih stališč do urejanja mejnega vprašanja s Slovenijo. Bolj pomembno je ugotoviti, kakšni so Sanaderjevi dolgoročni cilji. Gre za zelo uspešnega in zvitega politika, z dobro razvito mrežo mednarodnih povezav. Ena od možnosti je, da bi se pojavil kot kandidat na prihodnjih hrvaških predsedniških volitvah.

DELO mag. 13. julija 2009

Kar je sam že zanimal.

Vendar pa ni izključil vrnitve v politiko. Vzrok za odstop bi lahko bile zelo resne gospodarske razmere na Hrvaškem. Njena zadolženost je sicer primerljiva s slovensko ali morda nekoliko višja kakor v razvitejših državah, a je struktura njenega gospodarstva takšna, da poznalci ocenjujejo, da ne bo sposobna odplačevati kreditov, ko bodo prišli v dobo odplačevanja. S tem povezane so nujne gospodarske reforme, ki bodo prizadele tudi politično zelo občutljiv del prebivalstva, na primer veterane domovinske vojne, kmete in zaposlene v ladjedelništvu. Možno je tudi, da se je hotel z odstopom izogniti škandalu zaradi nakupa vojaških tovornjakov, nekakšne hrvaške različice

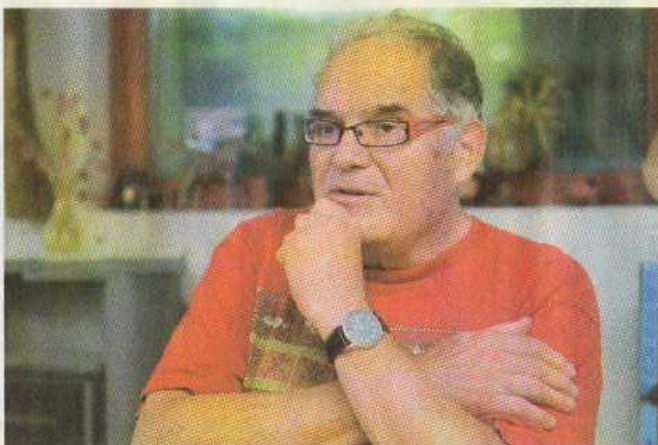
naše afere patria. Vse to so špekulacije in jih je težko podpreti s trdnimi dokazi. Dejstvo je, da se je umaknil iz politike na zelo pompoznen način. Z veličastnim zborom Hrvaške demokratične skupnosti (HDZ), na katerem je na prvo mesto postavil odnose s prijateljsko sosednjo Slovenijo, ki bo morala spremeniti svoj odnos ter se sprijazniti z dejstvom, da bo Hrvaška članica Evropske unije. Tako je le še bolj zacementiral stališče Hrvaške v mejnem sporu.

Kako bo njegov odhod iz politike vplival na odnose med Slovenijo in Hrvaško?

Spremembe, ki so se že zgodile v oblasti, vendar niso zadnje, niso dobre za >

»Meja na Mirni, mirovna konferenca [Jelinčičeva ideja o delitvi Jadranskega morja]; to se morda lepo sliši, vendar gre za neuporabne neumnosti.«

evropsko politiko; še manj pa za nas. V HDZ prihaja v ospredje najbolj trda desna struja, ki jo sestavljajo predsednik poslanske skupine HDZ v saboru Andrija Hebrang, verjetni bodoči kandidat stranke za predsednika države...

Je Hebrang vodja te struje?

Težko je trditi, saj je v njej veliko močnih osebnosti, na primer podpredsednik sabora Vladimir Šeks in minister za morje, promet in infrastrukturo Božidar Kalmeta. Gre za skupino, od katere je mogoče pričakovati trša stališča. Prav tako dvomim, da bo ta skupina pripravljena sodelovati s haaskim sodiščem za vojne zločine na območju nekdanje Jugoslavije (ICTY), kakor je – sicer taktično, vendar učinkovito – sodeloval Sanader.

Hrvaška sicer nima več veliko odprtih poglavljev z ICTY.

Gre predvsem za topiške dnevnike o obstreljevanju Knina, ki med hrvaško invazijo leta 1995 ni bil branjen. Trša linija bo imela trša stališča tudi v pristopnih pogajanjih z EU. Gre za pomembna vprašanja, na primer prestrukturiranje ladjedelnic. To je za Hrvaško izjemno pomembno in socialno občutljivo. Poljska je imela s to temo velike težave. Boleče bodo tudi druge gospodarske reforme, saj pomenijo zapiranje neproduktivnih obratov in s tem odpusčenja. Morda najbolj politično občutljivo pa je vprašanje reforme pravosodja in po-

večanje njegove učinkovitosti. Nanj se veže celotna problematika korupcije in delovanja mafijskih družb. Poleg možnih žarišč v BiH, Kosovu, Srbiji in Makedoniji se tako nakazuje možnost povečanja vzrokov za nestabilnost v regiji, kar vsekakor ne osrečuje mednarodne politike.

Če se vrneva k Sloveniji kako bo Sanaderjev odhod vplival na hrvaške odnose z njo?

Mislím, da smo prišli z dežja pod kap. Prepričan sem, da Sanader je in bi poskušal iskati različne načine urejanja odprtih vprašanj. Z novo linijo na oblasti – in na oblasti bo vsaj do novih volitev – ni pričakovati odtalitve odnosov. Brez vzpostavljanja političnega dialoga in nove atmosfere je iluzorno pričakovati kakšnekolikoli premike k rešitvi odprtih vprašanj. Čas se za ene in druge izteka.

Hrvaška politična dogma je, da je Slovenija geografsko prikraššana država in da zato nima dostopa do mednarodnega morja. Je Slovenija dejansko geografsko prikraššana?

Mejno vprašanje ima globoke korenine. Slovenija je objekte na kopenski meji postavljala enostransko. Posledica je, da imamo zdaj nekatere sramotne mejne prehode, kjer sta policija in carina na eni in drugi strani oddaljeni po več kilometrov. Naša stran si očitno ni upala postaviti trdne mejne črte, zato so se umaknili v notranjost. Mi smo eno-

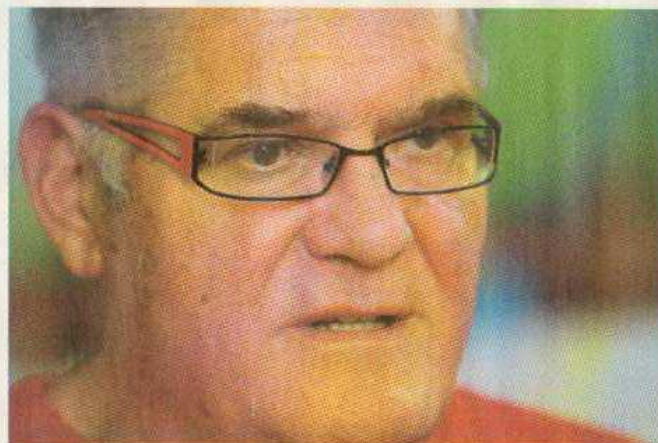
stransko postavljali mejo in prihajalo je do raznih deviacij.

Slovenija ima zdaj svoj kos obalnega morja v severnem Jadranu. Naš dostop do mednarodnega morja – njegov pomen tako ali tako upada – vodi skozi hrvaške ali italijanske teritorialne vode. Na ta način smo geografsko prikraššani. Največja težava je Luka Koper, ki v povezavi s Trstom in Reko predstavlja jadransko konkurenco severnoatlantskim pristaniščem. Bistveno vprašanje je, kako omogočiti popolnoma neoviran promet Luki Koper in z njo povezanim gospodarskim prostorom v centralni Evropi. Vsaka ladja ima sicer zagotovljen neškodljiv prehod, vendar obstaja nevarnost, da nekoč nekdo – in to je lahko samo Hrvaška ali Italija –, ki ni zainteresiran za razcvet Luke Koper, začne na razne načine promet omejevatí. Obalna država lahko namreč nadzoruje promet, sanitarne, ekološke predpise. Obstaja tisoč načinov, da lahko onemogočaš normalen razvoj tega pomembnega pomorskega kompleksa.

Kako je stik z mednarodnim morjem za Slovenijo dejansko pomemben?

Stik je nedvomno pomemben, saj bi onemogočal prej omenjena dejanja. Vprašanje pa je, kako priti do stika. Bojim se, da pot, ki smo jo ubrali, predvsem v zadnjem letu, ne vodi do uspeha.

Največja težava v slovensko-hrvaških odnosih je v zadnjih mesecih ne-

»Politika EU do sosedstva in širitev ne more biti odvisna od dvostranskih vprašanj. To pomeni konec ideje o Evropski uniji.«

Dvomo slovenska blokada hrvaških pogajanj za članstvo v EU. Je blokada upravičena?

Blokada je upravičena, če ugotoviš, da nekateri dokumenti prejudicirajo morsko mejo; težave na kopnem nimajo tako velikega pomena. Vendar bi morali ob sami blokadi ponuditi tudi iztočnico za rešitev. Tako bi imeli prednost, saj bi se morala do predloga opredeljevati Hrvaška. Mi pa smo se odločili le za blokado, potem smo sanjali, da bo mediacija EU kaj rešila, na obeh straneh so dvigovali retoriko in ustvarili zelo neugodne razmere. Sanader je na svojem slavnostnem zboru še enkrat poudaril, da Hrvaška za članstvo v Uniji ne bo dala niti centimetra svojega ozemlja. V novi ekipi ne vidim ljudi, ki bi začeli resna pogajanja. Resnici na ljubo je treba povedati, da se tudi v Sloveniji pojavljajo skrajne ideje, s katerimi poskušajo nekateri na tej temi pridobivati politične točke. Meja na Mirni, mirovna konferenca [Jelinčičeva ideja o delitvi Jadranskega morja]; to se morda lepo sliši, vendar gre za neuporabne neumnosti.

Kdo je v zadnji etapi zaostrovanja odnosov na južni meji storil izvirni greh: Hrvaška z domnevniimi prejudicij ali Slovenija z blokado?

Ne bi ocenjeval. Svoje mnenje, se pravi blokada, vendar ob iztočnicah za reševanje, sem posredoval kabinetu predsednika vlade. Odgovora ni bilo, čeprav

sem sodeloval pri sklenitvi osimskih sporazumov [o meji med SFRJ in Italijo v sedemdesetih letih], torej o teh stvareh nekaj vem in kar dobro poznam razmere na Hrvaškem. Ne vem, kdo je vladi svetoval blokado brez idej za reševanje, ali je obstajala kakšna skupina strokovnjakov. Kdorkoli pa ji je svetoval, ji je svetoval zelo slabo.

Nekako se pozablja, da je Slovenija za deblokado hrvaških pristopnih pogajanj najprej zahtevala umik zanjo sporne hrvaške dokumentacije. Zakaj zdaj zahteva rešitev celotne mejne problematike?

Gre za nainost političnega koncepta. Dejansko je nastal vtis, da hoče Slovenija za deblokado pogajanj stik svojega teritorialnega morja z mednarodnim in da se izogiba mednarodnemu pravu, ker nima argumentov. To ne utrjuje našega položaja. V Uniji poleg tega vlada negativen odnos do vnašanja dvostranskih vprašanj v splošno politiko skupnosti. Takšna vprašanja so vnašali Litva in Poljska pri pogajanjih z Rusijo ter Ciper pri pogajanjih s Turčijo. Politika EU do sosedstva in širitve ne more biti odvisna od dvostranskih vprašanj. To pomeni konec ideje o Evropski uniji.

Slovenija in Hrvaška sta se rešitvi mejnega spora najbolj približali s sporazumom Drnovšek-Račan. Je bil ta primerna rešitev?

Če bi ga sprejela politika na obeh straneh. Na hrvaški strani ga ni, zato ni niti prišel v njihov parlament.

Zakaj nedavno posredovanje širitvenega komisarja Ollija Rehna ni prineslo nobenega napredka?

Če smo objektivni, je prineslo napredek. Prineslo je predlog za arbitražo, kakršenkoli je že bil, ki ga je Hrvaška sprejela. Kot strokovnjak težko presojam o vsem skupaj, saj niti enega teksta niso predstavili javnosti.

Je pa bil en predlog objavljen v Delu.

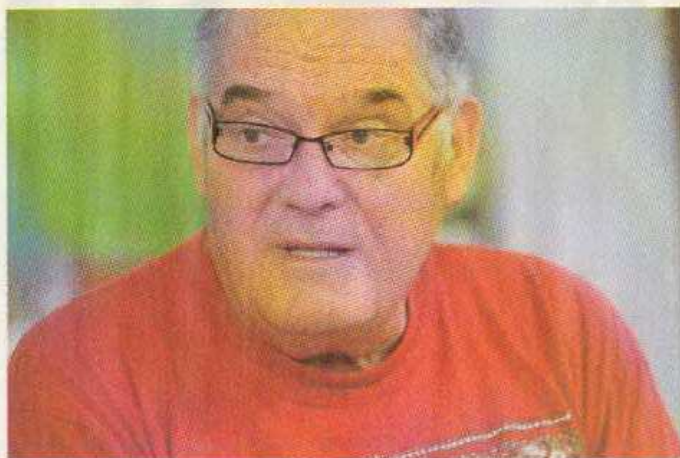
Vendar ne vemo, ali je bil to uradni predlog. Šlo je za edinstveno politično igro. Shranjene imam izide ankete, v kateri so ljudi spraševali, ali so za sprejetje Rehnevega predloga. Se pravi, da so izvajali anketo o našem, česar nihče ni videl. To se lahko zgodi samo na provincialni politični sceni.

Evropska unija se po besedah zunanjega ministra nove predsedujoče, Švedske, Carla Bildta, ne namerava več ukvarjati s slovensko-hrvaškim sporom. Kaj to pomeni za reševanje spora?

To ni samo Bildtovo mnenje. Saj je tudi sam Rehn dejal, da gre za dvostransko vprašanje, podobno menijo italijanski zunanji minister Franco Frattini in mnogi drugi. EU se ne bo ukvarjala z dvostranskim vprašanjem, kakor se s >

»Shranjene imam izide ankete, v kateri so ljudi spraševali, ali so za sprejetje Rehrovega predloga. Se pravi, da so izvajali anketo o nečem, česar nihče ni videl.«

podobnimi vprašanji ne ukvarja nobena mednarodna organizacija. Bilateralne zadeve je treba reševati po bilateralni poti. Najbolj verjetna je mednarodnopravna pot, saj ni nobene možnosti, da bi rešitev našli po politični poti.

Sta državni mejni zaplet še sposobni rešiti sami?
Ne.

Katere možnosti so še odprte?

Najboljša bi bila arbitražna. Zanj je potreben sporazum med vladama, za katerega so možnosti zelo majhne. Morda bi ga lahko sklenili le pod velikim pritiskom mednarodne skupnosti. Tudi Združenih držav, ki imajo na Balkanu velike interese in jih zdaj urednicujejo prek Kosova. Še enkrat bi rad poudaril, da nekatere slovenske zahteve po delih Istre v ušesih ljudstva morda zvenijo lepo, vendar so brez vsakršne vrednosti. So celo destruktivne. Kaj bi se zgodilo, če bi Nemci privlekli na dan problem meje s Poljsko na Odrin in Visli ali sudiške Nemece na Češkem? Pa ne rabimo tako daleč. Kam bi privedle takšne ideje na Balkanu?

Slovenska politika se kot kuga otepa rešitve spora pred meddržavnim sodiščem v Haagu (ICC), pri tem pa ni nikoli natančno povedala, zakaj. Mislite, da bi bilo sodišče za Slovenijo res slaba možnost?

Ko sva se pogovarjala pred nekaj leti, sem se zavzemal za reševanje spora pred ICC. Predvsem zato, ker je postopek zelo

dolgotrajen in prepričan sem bil, da bi se državi še pred razsodbo sami dogovorili o rešitvah. Na žalost se to ni zgodilo. Zdaj ko je bolj aktualen predlog o arbitraži, bi bilo haaško sodišče korak nazaj. Prenos spora nanj bi pomenil pljunek na vsa Rehrova prizadevanja, zato bi bil politično neprimeren.

Kakšne bodo po vašem mnenju posledice slovenske blokade hrvaških pogajanj o priključitvi Evropski uniji?

Blokada za zdaj vsem v Evropski uniji ustreza, ne glede na lepe besede predstavnika evropske komisije Joséja Manuela Barrosa, da je treba presekat ta vozec, in kljub lepim besedam politikov iz različnih držav članic. Unija ni pripravljena na širitev. Svetla točka za Hrvaško je stališče nemških konservativcev pod vodstvom kanclerke Angele Merkel, da je treba vključiti še Hrvaško, potem pa počakati. Vendar v skupnosti ni ne primerne političnega vzdušja za širitev – zato se enkrat pojavi težava pri sodelovanju Hrvaške z ICTY, potem spet kaj drugega – ne pravno-institucionalne strukture, ki bi jo izvedla. Usoda libžbonske pogodbe je odvisna od irskega referenduma, težave so še drugod. Nепripravljenost na širitev se kaže tudi v odnosu do Vzhodne Evrope. EU jim govori, naj bodo pridni in bodo dobili kakšno nagrado, člani pa ne bodo nikoli. Vendar bomo morali v določeni mednarodni konstelaciji prekiniti blokado. Posledica slovenske blokade bo gotovo, da jo bo nova hrvaška garnitura izkoristila za povečevanje protievropskega

vzdušja, kar vsekakor ne koristi našemu mednarodnemu ugledu.

Kdo z blokado bolj izgublja?

Dolgoročno bolj izgublja Slovenija. Zakaj? Kmalu bomo v strateško novem prostoru...

Govorite o času, ko bo tudi Hrvaška članica Unije?

Da, to je samo vprašanje časa. Smo majhna država v EU. Na eni strani je Italija, kjer se stvari nedorečene. Potem je blizu nemško-avstrijski prostor s širšimi političnimi in gospodarskimi interesi in madžarski prostor. Z zadnjim bodo težave manjše, vendar lahko pričakujemo, da bodo pripadniki madžarske manjšine iskali priložnosti v velikem prostoru svoje matice. Na jugu pa imamo popolnoma zastupljene odnose s Hrvaško. Takšnega položaja si pameten politik ne želi. Gre za popolno negacijo tistega, kar smo si v času osamosvajanja želeli vsi, da bi bili povezovalni dejavnik vseh teh prostorov. To je bilo realno. Bojiti pa se, da smo možnost zdaj izgubili. Z blokado izgublamo ugled, ki smo ga pridobili s prevzemom evra, s predsedovanjem, kar nas je postavilo na vrh med deseterico novih članic Unije. Cena je previsoka, saj bo nerešeno mejno vprašanje izgubljalo pomen. Ko se bo schengenski prostor pomaknil naprej, bodo meje postale podobne tistim v Zahodni Evropi, na primer v Beneluxu.

Imate ideje, kako rešiti zaplet z blokado?

»Prenos spora na haaško sodišče bi pomenil pljunek na vsa Rehrova prizadevanja, zato bi bil politično neprimeren.«

Nimam. Rešujejo ga naj tisti, ki so to politiko vodili. Potrebna je resna, strokovna debata. Vsekakor pa je treba predstaviti bistvene razloge za blokado. Smešno je, da me kot enega redkih strokovnjakov za mednarodno pravo v Sloveniji – pa se nečem hvaliti – niso nikoli vprašali za mnenje. Pameten politik mora slišati tudi kritična ali celo negativna mnenja o svojem ravnanju. Zdi se mi, da današnja politična struktura ne prenese kritične misli. Svojo vlogo pa bi lahko opravili tudi mediji. Da bi vsaj poskušali ustvarjati drugačno vzdušje v naši javnosti.

Slovenija na svojem ozemlju ni nikoli priznala hrvaške manjšine, Hrvaška ne priznava več slovenske manjšine. Je to eden od vzrokov za vse slabše odnose ali njihova posledica?

Ni vzrok, ampak posledica slovenske politične neumnosti. V Tudmanovem času je slovenska manjšina bila v v hrvaški ustavi, potem so jo izločili. Z nekaterimi znanci in prijatelji sem si prizadeval, da bi posredovali v Zagrebu. Veste, kaj je bil odgovor?

Si mislim, vendar povejte.

Odgovorili so mi, da ne, ker bo Hrvaška potem zahtevala priznanje njihove manjšine v Sloveniji.

No, takšnega odgovora nisem pričakoval. In kdo vam je to odgovoril?

Ne bi govoril o imenih. Človek, ki je bil za te stvari odgovoren.

Zunanji minister?

Ha, ha, ne. Bivši minister Rupel pa spet ni odgovoren za vse. Vendar so takšni zapleti nesmiselni. Slovenci na Hrvaškem in Hrvati v Sloveniji, na primer profesor na naši pravni fakulteti dr. Šime Ivanjko in številni drugi, ki so dali svoj prispevek znanosti in razvoju Slovenije, bi se lahko zelo konstruktivno vključili v obnovo in nadaljnje razvijanje odnosov.

Pri medsebojnem priznavanju manjšin se pogosto uporablja pojem avtohtonosti. Je ta v današnjem svetu sploh še aktualen?

Pojem avtohtonosti se v Evropi že desetletja uporablja, vsakič ko gre za manjšine, da bi izločila »gastarbeiterjes«, se pravi tiste, ki so na to območje prišli zaradi dela. Gre za milijone ljudi. Vprašanje je, kdo je avtohton? Nekdo, ki živi na nekem ozemlju 10, 15, 300 let? Ko sem nekoč o tem razpravjal s strokovnjaki, ki so vpejali ta pojem, nismo našli odgovora. Razprava o avtohtonosti ne vodi nikamor.

Dokler naroda severno in južno od Kolpe nista imela lastnih držav, so bili odnosi med njima stoletja dobri. V 18 letih državnosti so se v veliki meri, če že ne popolnoma, sfižili. Kaj lahko pričakujemo v prihodnje?

Vzdolž meje so vladali normalni odnosi. Prebivalstvo ni samo sodelovalo, ampak se je tudi prepletalo. Na primer z mešanimi zakoni, posestni na eni in drugi strani. Ob etnični meji, ki ni bila nikoli

sporna, je potekalo običajno evropsko življenje. Prvi udarec je območje doživelo s postavitvijo meje. Prepletanje so takrat še tolerirali, dokler niso prišli na »državotvorno« idejo, da je treba stanje pravno urediti z maloobmejnimi sporazumi. Vse človeške odnose so postavili v mednarodnopravni okvir. Določal je, kdaj se lahko srečuješ, kje, na kakšen način. Schengenska meja je vse skupaj še zaostri. Edina pametna perspektiva je, da se Hrvaška čim prej priključi Uniji in da se schengenska meja čim prej odpravi. Da se na tem delu Evrope spet vzpostavijo razmere, kakršne so bile stoletja. Ko deluje koncept evropskega prostora, so mejne črte minornega pomena.

Opozoril bi še na nekaj. Politiki na obeh straneh meje se morata zavedati, da gre za dve slovanski enoti v etničnem prostoru z včasih drugačnimi interesi. Imamo italijanski prostor, v katerem koncept Jadranskega morja kot »mare nostrum« ni izginil, imamo veliki nemško-avstrijski prostor in veliki madžarski prostor. Politika dveh slovanskih enot, ki se preklata in uničujeta, ni politika. Je destrukcija. ■